

Presoners a Cerdanya el 1939

“Marc Pont Fitó recull en aquest llibre els darrers bombardejos de Puigcerdà, a Prats i a Alp, els intents de resistència i el buit de poder a Puigcerdà i els primers afusellaments

“Davant la realitat d’una població forana estacional i de caps de setmana que sovint desconeix el passat de la comarca, calen llibres com aquest per donar a conèixer una història no sempre idíl·lica

ANTONI SEGURA I MAS – HISTORIADOR

El 21 de setembre del 2019 vaig participar al local social d’Urtx en la taula rodona *Tot el que es va perdre*, organitzada per Òmnium Cerdanya per commemorar els 80 anys de la retirada republicana per la Cerdanya. Dels aproximadament 440.000 militars i civils que travessaren la frontera, entorn del 35-40% eren catalans i la resta provenien d’altres zones de l’Estat espanyol que es trobaven refugiats o combatent a Catalunya. D’aquest total, prop del 15% creuen la ratlla per la Cerdanya (Puigcerdà/la Guingueta d’Ix, Llívia, Oceja). A finals de 1939, la meitat o més ja havien retornat, a pesar que havien de fer front a les represàlies de la dictadura (camps de concentració, batallons de treballadors, presó...). Coneixíem les vicissituds de l’exili i la repressió contra els retornats o els que no havien marxat. Tanmateix, en el cas de la Cerdanya, més enllà d’alguns pocs –molt pocs– dietaris o memòries d’ingressats en els camps de concentració francesos, d’alguns estudis acadèmics o de la memòria familiar (un oncle meu va marxar a l’exili per Puigcerdà i fou internat en un camp de concentració improvisat sobre uns prats de la Tor de Querol), ens mancava saber el detall de les circumstàncies viscudes per aquells homes i dones que van creuar la frontera per la Cerdanya o que van patir la repressió franquista en forma d’internament en el camp de concentració de Puigcerdà, del qual s’havia perdut àdhuc el record de la seva existència i de la seva ubicació. Afortunadament, un llibre recent (Marc Pont Fitó, *Presoners a Cerdanya el 1939*, 2026), del qual he manllevat el títol d’aquest article, ha vingut a corregir amb escreix aquesta mancança.

El llibre recull els darrers bombardeigs de Puigcerdà el 1938 i, a mesura que les tropes franquistes s’apropen a la capital de la comarca, a Prats (8 de febrer de 1939) i Alp; els intents de resistència a l’estret de Martinet i després a Baltarga; el buit de poder que es crea a Puigcerdà i la intenció de dinamitar la ciutat mentre la frontera roman tancada a partir del 26 de gener, davant la impossibilitat francesa de gestionar l’allau de refugiats tot i l’obertura dels primers camps provisionals a la Tor de Querol i Oceja, fins que el 28 es torna a obrir pels civils i el 9 de febrer pels militars; els primers afusellaments franquistes a Martinet i Puigcerdà. Especialment interessant és la localització, la descripció i les característiques dels camps provisionals de frontera de la Guingueta d’Ix,

Oceja, Càldegues i la Tor de Querol-Enveig, on hi havia un hospital amb personal sanitari francès, republicà i de la Creu Roja Internacional. També es va usar la ciutadella de Montlluís al Conflent però a la frontera amb l'Alta Cerdanya. Són els camps habilitats per les autoritats franceses per allotjar, en condicions lamentables i enmig d'un hivern molt dur, els refugiats republicans que abans de l'abril seran traslladats a camps estables a l'interior del país (Argelers, Ribesaltes, el Barcarès... i els membres de la 26a Divisió al Vernet de l'Arieja). La part més innovadora, per desconeguda, és la del camp de concentració franquista de Puigcerdà, que, en certa mesura, es pot considerar també un camp provisional de frontera, ja que és on són traslladats els soldats republicans capturats i va estar en funcionament fins al desembre de 1941. El llibre no només ofereix una detallada descripció del camp, del seu funcionament i la relació dels seus responsables, sinó també un apèndix amb la llista bastant completa dels reclusos que hi van passar.

Després d'un perllongat declivi, la població de la Baixa Cerdanya arriba a un mínim a mitjans de la dècada dels vuitanta del segle passat quan comença una lenta remuntada paral·lela a l'accés de les classes mitjanes de Barcelona i l'àrea metropolitana a les estacions d'esquí i al lleure associat al senderisme, el ciclisme i les activitats de muntanya. Avui compta amb una mica més de 20.000 habitants (i 13.000 a l'Alta Cerdanya), però el nombre de segones residències s'ha disparat fins a representar el 70% dels pisos i les cases de la comarca, la qual cosa ha fet pujar els preus de tal manera que els joves i els migrants ocupats en el sector serveis no tenen accés a uns habitatges dignes. És una població forana estacional i de caps de setmana que molt sovint desconeix la història de la comarca. Calen, doncs, llibres com el de Marc Pont —o com la completa *Història de la Cerdanya*, de la Diputació de Girona del 2021— per donar a conèixer una història que no sempre és tan idíl·lica com creuen aquells que només cerquen un paisatge de postal, pistes d'esquí i cases, personatges i costums *autèntics* de muntanya.